

**Türkiye Cumhuriyeti
Gazi Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi**

Satılhanova Gülmira'nın 6D021400 – «Edebiyat Bilim» dalında yazdığı «Kazak Kısa Hikayelerinin Sanatsal Detayları» konulu doktora tezine yurt dışı danışmanının değerlendirilmesi aşağıda sunulmuştur:

REFERANS

Kazak halkının manevi yaşamında özel bir rol oynayan Kazak edebiyatının, bağımsızlık dönemlerinde şiddetle incelenip çeşitli nedenlerle incelenmeyen unsurlarının da olduğu sır değildir. Onların arasında içerik derinliği, sanatsal gücü bakımından diğer edebiyat türlerinden daha aşağı olmayan kısa hikaye türünün araştırılması önemlidir. Kısa hikaye türündeki detaylar meselesini edebiyat bilgisi açısından incelemenin, çağdaş edebiyat bilgisi dalındaki güncel meselelerden bir olduğu şüphesizdir. Bu da, doktora çalışması G. Satılhanova'nın tezinde uygunluğunu kanıtlıyor.

Avrupalı edebiyatta doğmuş, gelişmiş ve seçkin yazarların eserleriyle Kazak edebiyatına alınmış kısa hikaye türünün kendine has özelliğini, Kazak edebi sürecindeki gelişim yollarını sistemli şekilde açıklamak amacıyla doktora öğrencisi çok çalışmıştır. Asıl hedefi detaylar olsa bile, her döneme ait kısa hikaye türünün seçkin temsilcilerini ve her seviyedeki gelişim aşamaları üzerinde durmakla tez çalışmasının teorik önemliliğini arttırmıştır. Çalışmanın yeniliği, Kazak edebiyatı biliminde hiçbir zaman özel bir araştırmanın konusu olmayan edebi detayın sanatsal aktivitesini farklılaştırmak, tanımlamak, sınıflandırmak ve belirli örneklere dayanarak açıklanmaktır. Çalışmanın bilimsel

bilgi açısından da yeterli derecede olduğu söylenebilir. Yerli bilimsel eserlerin hacmiyle sınırlı kalmamak, Rus ve yabancı araştırmacı ve bilim adamlarının çalışmalarını incelemek, detayların doğasını ve onun incelenme kronolojisini anlatmak çabaları, adayın, çalışmanın hedeflerine ulaşmak için özenle çalıştığını gösteriyor. Edebi Detay konusundaki ilk çalışma olduğu için, araştırmacının Edebiyat Bilgisi dalındaki Detay konusuna ait oturmuş bilimsel görüşlerin çerçevesinden öteye çıkmaması, kendine kadar olan araştırmaları esas alması, Kazak kısa hikayelerinde rastlanan detay çeşitlerini betimlemesi ve psikolojik detay çerçevesinde açıklama yapması da uygundur. Ancak, bir eylem detayının psikolojik, karakteristik, tarihsel-kültürel, sosyo-belirleyici ve değerlikli detaylarının sanatsal aktivitesini tanımlamak, doktora tezi yükünün kolay olmadığını kanıtlamaktadır.

Bilimsel çalışmalara ait şartlara uygun bu çalışma tezi de üç bölümden ibarettir; «Kısa Hikaye Türündeki Detay: doğası, sanatsal önemi ve görevi» adlı birinci bölümünde kısa hikaye türünün gelişmesi, evrimi söz konusu edilmiştir. Detay teorisi ve sanatsal görevi, araştırılması gibi meseleler açıklanmıştır.

«Detay Edebi Eserin Önemli Sanatsal Bileşeni» olarak adlandırılan ikinci bölümde, resmin, elementlerin ve manzara detaylarının ayırt edici unsurları birbirinden ayrılmış ve estetik, sembolik, semantik, zihinsel, psikolojik ve duygusal aktiviteleri açıkça ayırt edilmiştir.

«Psikolojik Detayların Çeşitleri ve İşlevleri» adlı bölümdeki eylem (hareket) detayının sanatsal etkinliğin kapsamlı ve eksiksiz olduğu da şüphesizdir. Aday, dilsel ayrıntıların ana işlevinin tanımını, içerikli ve ciddi kısa hikayelerin arasından kesin ve önemli örneklerle vermeye özen göstermiştir. Araştırmacının konuyu bütünüyle benimsediği, verilmiş örneklerden fark edilmektedir. Aynı zamanda, detayın süje aracı olarak değerinin önemini belirleyip birçok kısa hikayeye süjesine temel olan *mektup*, *kavak ağacı* gibi detayları açıklamıştır. Onun kullanım çerçevesini, süjeye esas olan değerini kanıtlamak için G.Musrepov ve B.Bulkışev gibi seçkin yazarların kısa hikayelerinden alıntılar kullanmıştır. Bilimsel tez çalışmasının hedefine erişildiği; belli bir edebi tür çerçevesindeki detay meselesini açıklamak ve örneklendirmekle Kazak edebiyatındaki sadece hikayecilerin değil, kısa hikaye türünün kendine has özelliklerinin de ispatlandığı, sistemleştirildiği söylenebilir.

Kıscası, Satılhanov'a Gülmira Alihankızı'nın **6D021400 – «Edebiyat Bilim»** dalında yazdığı «**Kazak Kısa Hikayelerinin Sanatsal Detayları**»

konulu doktora tezinin, «Bilimsel transfer kuralları» nın gerekliliklerine tam olarak uyduğunu dikkate alarak savunmanın tavsiye edilebileceğine inanıyorum.

Yurt Dışı Danışmanı

Gazi Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Bölümü

Prof. Dr. Naciye YILDIZ

**Түркия Республикасы
Гази университеті
Әдебиет факультеті**

6D021400 – «Әдебиеттану» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін жазылған Сатылханова Гүльмира Алихановнаның «Қазақ новеллаларындағы детальдың көркемдік қызметі» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына шетелдік ғылыми кеңесшісі доктор, профессор Неджие Йылдыздың

ПІКІРІ

Қазақ халқының рухани өмірінде ерекше орын алып отырған қазақ әдебиеті тәуелсіздік кезеңінде ерекше қарқынмен зерттеліп, түрлі себептермен зерттелмей, зерделенбей келген дүниелердің басы ашылып отырғаны жасырын емес. Соның ішінде мазмұндық тереңдігімен, көркемдік қуатымен әдебиеттің басқа да жанрларын кем түспейтін новелла жанрының зерттеу объектісіне алынуы құптарлық жай. Ал новелла жанрындағы деталь мәселесін әдебиеттану ғылымы тұрғысынан қарастыру – қазіргі әдебиеттану ғылымындағы өзекті мәселелердің бірі екендігі күмән тудырмайды. Бұл өз кезегінде докторант Г.Сатылханова жұмысының өзектілігін айқындай түседі.

Еуропалық әдебиетте туып, қалыптасып, көрнекті қаламгерлер шығармашылығы арқылы қазақ әдебиетіне енген новелла жанрының өзіндік ерекшелігін, қазақ әдеби үдерісіндегі даму жолдарын жүйелі түрде көрсету мақсатында диссертант көп ізденген. Негізгі нысаны деталь болса да, әр кезеңдегі новелла жанрының көрнекті өкілдерін, әр деңгейдегі даму сатыларын тоқталып отыруы – жұмыстың теориялық маңыздылығын арттыра түскен. Жұмыстың жаңашылдық сипаты бұрын-соңды қазақ әдебиеттану ғылымында арнайы зерттеу нысаны болмаған детальдың көркемдік қызметін саралап, анықтап, жіктеп, нақтылы мысалдар негізінде дәлелденуі деуге болады. Жұмыстың ғылыми аппараты да осал емес деуге

толық негіз бар. Отандық ғылыми еңбектер көлемінде шектеліп қалмай, ресейлік, шетелдік зерттеуші, ғалымдар еңбектерін кеңінен қарастырып, деталь табиғаты мен зерттелу хронологиясына тоқталуының өзі – диссертанттың тақырыпты ашу үшін, алдына қойған мақсатына жету үшін тыңғылықты, ыждаһаттылықпен жұмыс жасағанын аңғартады. Деталь тақырыбына арналған алғашқы жұмыс болғандықтан, ізденушінің әдебиеттану ғылымында деталь теориясына қатысты қалыптасқан ғылыми ой-пікірлерің аясынан шығандап шығып кетпей, өзіне дейінгі ізденістерді негізгі тірек, саты етіп ала отырып, қазақ новеллаларында кездесетін деталь түрлерін суреттеу және психологиялық деталь шеңберінде анықтап, ажыратып беру әрекетін де құптауға болады. Соның өзінде бір ғана іс-қимыл деталінің психологиялық, характерологиялық, тарихи-мәдени, әлеуметтік-анытауыштық, бағалауыштық деталь түрлерінің көркемдік қызметін анықтау – докторлық диссертацияның көтерген жүгінің оңай еместігін байқатады.

Ғылыми жұмысқа қойылатын талаптарға сай жұмыс үш бөлімнен құралып, оның «Новелла жанрындағы деталь: табиғаты, көркемдік мәні мен қызметі» деп аталатын бірінші бөлімінде новелла жанрының дамуы, эволюциясы сөз етіліп, деталь теориясы мен көркемдік қызметі, зерттелуі сынды мәселелердің басы ашылған. «Деталь әдеби туындының шешуші көркемдік компоненті ретінде» деп аталатын екінші бөлімде суреттеу деталіне жататы заттық, портреттік, пейзаждық деталь түрлері ажыратылып, олардың эстетикалық, символикалық-семантикалық, ментальдік, психологиялық-эмоциялық қызметі нақты ажыратылып, көрсетілген. Ал «Психологиялық деталь түрлері мен функциясы» деп аталатын бөлімдегі іс-қимыл (әрекет) деталінің көркемдік қызметі жан-жақты, толық ашылғаны күмән тудырмайды. Тілдік детальдардың да басты функциясын анықтауды диссертант мәнді де шымыр новеллалардың өн бойынан дәл, қажетті мысалдарды ойната отырып, еркін келтірген деп танымыз. Диссертант өз тақырыбын толық, еркін меңгергендігі келтірген мысалдарынан да анық байқалады. Сонымен бірге детальдың сюжет құру құралы ретінде маңызды қасиетін анықтап, бірқатар новеллалар сюжетіне арқау болған *хат*, *терек* сынды детальдарды анықтап берген. Оның қолданылу аясын, сюжетке өзек болған қасиетін нанымды көрсету үшін Ғ.Мүсірепов, Б.Бұлқышев сынды мықты прозаик новеллаларынан үзінділер келтірген. Ғылыми жұмыс алдына қойған мақсатына толық

жеткен, белгілі бір жанр аясындағы деталь мәселесін анықтау, сөз ету арқылы қазақ әдебиетіндегі новеллистер ғана емес, новелла жанрының да өзіндік ерекшеліктері де анықталып, жүйеленген деуге әбден болады.

Қорыта келгенде, Сатылханова Гульмира Алихановнаның 6D021400 – «Әдебиеттану» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған «Қазақ новеллаларындағы детальдың көркемдік қызметі» атты диссертациялық жұмысын оның «Ғылыми дережелерді беру ережелерінің» талаптарына толық сай келетіндігін ескере отырып, қорғауға ұсынуға болады деп есептеймін.

Шетелдік ғылыми кеңесші:

**Гази университеті
Әдебиет факультеті
доктор, профессор**

Нажие Йылдыз

Дөнгелек мөрдү аудару: Гази университеті Әдебиет факультеті Қазіргі түркі
диалектілері мен Әдебиеті бөлімі

КЕЛЕСІ БЕТТІ
КАРАҢЫЗ
СМОТРИТЕ НА
ОБОРОТЕ

Республика Казахстан, город Алматы.

Двадцать пятое сентября две тысячи девятнадцатого года.

Перевод с подлинника документа с турецкого языка на казахский язык
выполнен переводчиком Цой Сергеем Владимировичем.

Подпись Цой Сергей Владимирович

Двадцать пятое сентября две тысячи девятнадцатого года.

Я, Салмырза Қайрат Салмырзаұлы, нотариус города Алматы, действующий на основании государственной лицензии № 13000108 от 09.01.2013 года, выданной Комитетом регистрационной службы и оказания правовой помощи Министерства юстиции Республики Казахстан, свидетельствую подлинность подписи, сделанной известным мне переводчиком, гражданином Республики Казахстан, Цой Сергеем Владимировичем.

Зарегистрировано в реестре за № 7-4125

Оплачено нотариусу согласно, ст. 30 п.2 и ст. 30-1 Закона РК «О нотариате»

Нотариус

